

הסיפורים האחרים של לוויס קרול - באנגלית

Vintage Books Complete Works, Lewis Carroll

היה נדמה לו שנחש חוקר אותו ביונית קדומה הוא הביט שנית ונוכח הוא הביט שנית ונוכח שזה אמצע השבוע הבא "מאר הייתי רוצה" הוא אמר "לחטוף אותו שיהיה!"

זנים מוצאים להם פתחון פה בסיפוריו של לוויס קרול. ההתבטאות העצמית היא צורך חיוני ודחוף של הדמויות - בני האדם, בעלי-החיים והדוממים - בסיפוריו. על פי רוב מדברים: נואמים, שואלים, חוזים חידות או שרים שירים מוזרים כדוגמת זה אלפנינו. אגב, גם בשיר זה, שתורגם לצורכי הסקירה וקצרה באורח חופשי למדי, הדבר היחיד המצער את גיבור השיר הוא ש"אמצע השבוע הבא" אינו יכול לדבר.

מרבית הקוראים בארץ מכירים רק את "עליזה בארץ הפלאות" שתורגם לעברית. הוצאת הספרים Vintage מאפשרת למעוניינים להכיר את מכלול יצירתו של קרול בשפת המקור (אנגלית), ולהתוודע אל יצירות נוספות של הסופר הזה כמו סילויה וברונו (סיפור שממנו נלקח השיר שלמעלה), צייד הסנרק (חיה דמיונית, פרי המצאתו של הסופר שנוצרה עם מיזוגם של השמות נחש וכריש באני-לית), סיפורים קצרים, שירה, חידות, בעיות שנפתרות באופן לא מקובל וכו'...

מכל אלה חוזרים ועולים הגיון מטורף ועולמות מופלאים - רחוקים וקרובים לנו כאחד - שאינם ניתנים לתרגום לשפה אחרת, לכן כדאי אף למי שמתקשה בקריאת אנגלית לקרוא את כתבי קרול במקורם. הקובץ הופיע בכריכה רכה (מהדורה - מאי 76) עם הקדמה מאת אלכסנדר וולקוט כאשר סיפורי עליזה בארץ הפלאות ובארץ המראה מל-וויס בציוריו של סר ג'ון טניאל.

ארמון הקרח

מאת: טארי וסוס, תרגמה מאנגלית אידה צורית. הוצאת עם עובד.

ישני נחשולים שטפו אותה: תחילה הקור המשתק. לאחר כך החום המחיה - כפי שקורה ברגעים "עלולים".

משפט זה מתאר את רגע גילוי ארמון הקרח על ידי ילדה און; חיים ומוות מצטלבים בה למראה ה"מפלא". רגע דומה חוזר לפני מותה עמוק

סאן עוקב הקורא את התנוונותו של ראש המשפחה המתוארת, אובדן סמכותו וחוסר יכולתו לתמרן במציאות זרה לו, עד כי הוא - מי שהיה בעבר אב גאה, מכובד ומצליח - הופך לשבר כלי. הארץ, שהצטיירה כמחוז-חפץ, מוזעזעת את הנפש עימה והחיים בתנאי הקליטה בה מתנחמים בזכרונות מן העבר. יוצאי אירופה העובדים בתפקידים מנהליים במעברה מאמצים לעצמם יחס של "למד את הפראים", והעולים אינם מצויידיים אפילו באוצר מלים מספיק כדי להגיב על דברי העלבון שהם משמיעים גודם. צעירי העולים, המצליחים בעמל רב לפרוץ את הגבולות התברתיים והתרבותיים אליהם הוטלו, מוצאים עצמם בבדידות קשה.

סגנון הרומן רגשני דרמאטי, בלתי מאופק. העלילה מהירה ורבת אירועים. שלא כמו "המעברה", הכתוב בגוף שלישי, כתוב "שוויים ושוויים יותר" בגוף ראשון, המספר הוא גיבור המרכזי.

לאחר שנתן ביטוי להווה הקרוב בארץ, עבר סמי מיכאל לתאר את חייהם של יהודי עיראק בעיראק בתקופה שלפני קום המדינה בספרו "סופה בין הדקלים" (עם עובד, 1975). גיבור הרומן הוא נער יהודי אמיץ, מעורב בסביבתו, ומתבונן בסובביו - יהודים וערבים - ברגישות. רומן זה מלוטש יותר מאשר "שוויים ושוויים יותר". כל פרק בו מכיל גרעין עלילה משלו, עלילה המתחילה ונסתיימת באותו פרק, והפרקים מצטרפים יחד הן משום שגיבורם המרכזי הוא הנער היהודי, גיבור הרומן, הן משום שיש דמויות משנה המופיעות ברומן שוב ושוב, והן משום שכל הפרקים קשורים במסגרת זמן ומקום ומצטרפים לכדי תיאור מקיף של חיי היהודים בעיראק. החידה נפשה הגיבור המרכזי מרשימה בעמקה. כאן תיאר סמי מיכאל את אבותיו, את אבות אבותיו, אף על אמה של סבתא לא פסח. עלילות המשנה בספר, נפתחות ומסגרות בפרקים שונים, וקורעות צוהר לעולם שלא ראינו אותו

באחד מחדרי הארמון: "עתה אין היא נעה עוד אלא יושבת וגבה אל הקיר וראשה מורם, כדי שתוכל להישיר מבט אל האור שבקרח. האור מתגבר והולך ומתחיל מתמלא אש... שכן פתאום הוצף החדר כולו להבה".

כתיבתו של טארי וסוס (לפחות על פי "ארמון הקרח") מצויינת בחיוניות וכוח ביטוי של כתיבת שירה וראיית היקף של כתיבת פרוזה. כוח השירה שלו מאפשר לו לפתח יסודות קדמוניים כמו קור ואש באופן טבעי כל כך במקום שבו כותבים אחרים משחקים בהם בלי להגיע לדבר ממשי. ניתן מבחינה זו, לזהות ללא מאמץ את המשותף לו וליוצרים אחרים בני ארצות צפון אירופה, שכתבתם נובעת מקשר אמיץ לאקלים ונוף הארץ בה הם יוצרים. חובה לציין כי עוצמתה השירית של הכתיבה עוברת יפה בתרגומה של אידה צורית. קל להבחין בכך במשפט הפתיחה המציג את הגיבור השני של הסיפור, הילדה סיס: "מצח לבן צעיר חותר בחורשך. ילדה בת אחת עשרה. סיס".

היסוד השני שהופך את הסיפור למרתק ומרשים הוא הרב-גוניות. הוא דומה, על דרך ההשאלה, להליכה בחדרי הרבים של ארמון הקרח. גיבוריו קיימים איש איש לעצמו אך גם מתחלפים ומתגלגלים אחד בשני. גם דמויות משניות כמו הדודה של און או הילד והילדה מכיתתה של סיס אינן רק קני מידה והשתקפויות לבחינת נפשן של שתי הדמויות הראשיות אלא דמויות שלמות בפני עצמן. אין בסיפור חתירה לרעיון אחד וסופי. הוא חולף במישורים מציאותיים, פסיכולוגיים ובנקודות רבות גם מקבל גוון של טבעי ומסתורי. כאמור, עיקר יופיו וחיוניותו, ככל שירה אמיתית, הם בכך שהוא נוגע ישר בתחושות הראשוניות וב"רגש, ועומקו הרעיוני מתוסף כלואי בלבד.

הרפתקאות החייל איבן צ'ונקין

מאת וולדימיר ווינוביץ, תרגם מרוסית צבי ארד. הוצאת עם עובד.

זוהי סאטירה פוליטית המכוונת נגד המשטר ב"בריה"מ.

הסאטירה מתקיפה לאורך חזית ארוכה. בין "קור" בנותיה" נמנים הצבא, המשטרה החשאית, השיטה הכלכלית ואפילו תורת הביולוגיה שהוכתבה מלמעלה על פי עקרונותיו של לינסקי וגרמה לפיגור רב בהתפתחות החקלאות הסובייטית ומנעה הכנסת שיטות חדישות שעשויות היו להגדיל את היבולים. קטע זה בו מתואר נסיונו של גוליאקין לישים את תורתו של לינסקי (שכידוע כבר ביסודות תורת ה"תורשה כפי שנוסחו עוד בראשית המאה) בשדה, מהווה הדגמה נאה לאיכותו של ווינוביץ כסטיירי-קאן. גוליאקין, המלומד של הכפר, מאמין בלב שלם שע"י הכלאה של עגבניה עם תפוח אדמה יקבל צמח שבשרשיו יגדלו תפוחי אדמה ועל גבעוליו יתנוססו עגבניות. לצורך ניסוייו המדעיים הוא גודש את ביתו במינים שונים של זבל בעזרתו הוא חפץ

ביצירה אחרת בספרות העברית. הרומן נסגר באותה נקודה בה פותח "שוויים ושוויים יותר" - העקירה מהגולה העיראקית והע"י ליהיה לארץ.

אך נראה כי הישג מכובד יותר היה לסמי מיכאל ב"חסות" שלו ("עם עובד", 1977. רומן זה הוא הרומן המקורי היחיד בסדרת הרומנים של "ספריה לעם" בשנת 1977/8). הרומן מתאר בעיות אישיות, פוליטיות וחברתיות של יהודים וערבים חברי ארגון שמאלני בישראל. הספר מלמד על יכולתו הספרותית של סמי מיכאל. ניכרת עלייה הדרגתית בשלושת הרומנים מבחינת ההישג הספרותי. מרשימה גם העובדה שסמי מיכאל, שלא היה ידוע לקהל הקוראים העברי עד 1974, פרסם מאותה שנה עד היום שלושה רומנים, כך שפוריותו והתפתחותו הספרותית מצדיקות לא רק את תשומת-הלב למה שהשיג כבר, אלא גם עיקוב מקרוב מלווה בידיעה שיש לסמי מיכאל העיכול והכלים להשיגם נוספים. שלא כבשני הרומנים הקודמים, דלה למדי היא העלילה החיצונית ברומן זה. עומק החידה לחיי הנפש של הגיבורים רבה יותר, הסגנון עשיר ומנופה יותר. ייתכן כי עצם ההתרחקות מהחלוקה של "שחור"-"לבן", המאפיינת את "שוויים ושוויים יותר", מאפשרת טיפול מורכב יותר בדמויות. על כן, גם כאשר הרומן מוסר דיאלוגים והרהורים שיסודם הבעת אידיאלוגיה מסויימת, נשמר העניין ברומן לא רק מפאת הדעות המובעות בו, אלא גם הדיות לדמויות המביעות את הדעות והרגשות המעורבים בהבעת דעות אלה. הקונפליקטים הרבים ברומן הם מגורמי המתח בו. כך נמצא את אמיל הערבי הרך הנשר לעמליה הגסה והתוקפנית, בתו של ח"כ ופעילה בארגון השמאלני! פתחי, המשורר הערבי, מוצא שפה משותפת עם יהודיות שהוא מבלה בחברתו, אך ארוסתו היא ערבייה פשוטה בהשכלתה ואופקיה; שושנה מיסוד-המעלה נשואה לפואד, ערבי ממנהיגי הארגון השמאלני, בניהם מתפעלים לאהי יהודים ולאהבי ערבים, אחד

לעודד את ההדראס (כינוי של הצמח המהפכני החדש) שיגדל. תוצאותיו של המחקר הזה הן סירחון עז בבית והיזדקקות ליבולי השכנים עד שההדראס ישא פרי. דומה שהנמשל אינו זקוק לפרשנות. שם הספר - הרפתקאות החייל איבן צ'ונקין, כמעט דורש השוואה עם יצירה סאטירית אחרת - החייל האמיץ שווייק, שנכתבה הרבה לפניו. עם זאת - רבים ההבדלים בין שני הסיפורים הללו: שווייק הוא אדם פיקח שע"י הפגנת טיפשות כלפי חוץ מצליח להסתדר ולשים ללעג את החברה בה הוא חי. איבן צ'ונקין לעומתו הוא אדם פשוט באמת, דמות שמייצגת את האיכר הרוסי הרוצה לעבוד ולחיות בשקט. בעוד ששווייק מחפש את ההרפתקה ועל כן גם חי חיי נדודים, הרי אל צ'ונקין ההרפתקאות באות וכל העלילה, שזמנה ב-1941 על סף ההתקפה הגרמנית על רוסיה, מתרחשת בכפר אחד קטן - קראסנויה.

ישן וגם חדש

מאת: אברהם חלפי; הוצאת הקיבוץ המאוחד.

אנתולוגיה של שירי משורר אהוב עליך היא על פי רוב דבר מרגיז, ליתר דיוק: היית אתה רוצה להיות העורך ולבחור את השירים על פי טעמך. גם נדמה שמלאכת בחירת השירים קלה הרבה יותר לקורא מאשר למשורר שכתב אותם. זה האחרון מושפע מדי משיקולים ודחפים שמקורם בקרבתו למה שכתב. גם כשהוא חוזר לבחון את שיריו כמה שנים אחרי כתיבתם עדיין לא דומה ריחוקו מהם לריחוקו של הקורא. אני מאמין כי גם הערכת המשורר את שיריו נוחה יותר להשתנות במשך הזמן מהערך כת קוראי שירתו. לכך יש חיזוק מהשוואת מבחר שלפנינו המקיף ארבעה ספרים ("מול כוכבים ועפר", "אינפניו ההולכים לקראתי", "בצל כל מקום", "מאשפתות ירים") ומבחר קודם שיצא בהוצאת עקד (מבחר זה לא כולל את הספר הרביעי). רבים מן השירים שהוכללו באחד, לא נמצאים בשני. נקודת המוצא של חלפי הצהרת היסוד שלו, נראית פשוטה מאוד:

אני מצמצם את עצמי
כדי נקודה
אלמונית
שלא להטריד בגופי
מלכויות.

ואולי בעצם אינה פשוטה כל כך, שהרי האיש המרסן את גופו מלהטריד מלכויות ודאי אינו בן אדם פשוט.

זהו לפחות אחד מן הדברים עליהם חייבים לתת את הדעת כשקוראים את השירים המקובצים. הצהרת היסוד הזאת ממשיכה ומתפתחת לאורך שירת חלפי כולה. היא נוגעת בבת אחת הן בחיים עצמם והן בכתיבה. אשלים למען הקורא שני בתים משיר אחד שלדעתי חסר מאד במבחר הנוכחי לתפיסת שיר החיים - שירו של חלפי:

יש אדם אומר שירו בשקט
בין חלק, כתלים ודלת מרובעת.
מצד רלים תחמומו
ומדחביה הדעת.

שממית קרומים פתאם אותו לוכרת
שתי פנים לה: מות עז ולל שיבה יגע.
והאיש עטוף קוריה
את הכל יודע.

ד. צמיד

מבניו רואה עצמו כיהודי ואחר מטיח בה את עובדת יהדותה כאילו הייתה "עוון", והבן הבכור מתקשר לנערה שאמה היהודית נישאה בצרפת לאוסטראלי צעיר;

מדורג מתגייס לצבא ומשתתף במלחמת יום הכיפורים, הוא פעיל בארגון השמאלני, האשתו מסתירה בביתה את המשורר פתחי הנמלט מאפשרות להיעצר לפי פקודת מעצר שתינתו נגדו עקב המלחמה; עבלה ומגיד פעילים בארגון ומשיכתם לפעילות חזקה יותר מהחרדה המתמדת שיום אחד יפוצץ ביתם, תמצית עמלם, עקב פעילות זאת. קונפליקטים אלה האחרים יוצרים דמויות מתוחות, מלאות ניגודים פנימיים בתוך עצמן ובינן לבין עצמן, והרומן מטפל במורכבות הנפשית המתגלה בדמויות על רקע קונפליקטים אלה.

משלוח סיפורים ל"פרס יציב" תשל"ז

חקרן על שם מרים ויצחק יציב ז"ל ומערכת "דבר לילדים" מכריזות בזאת על תחרות לכתיבת סיפור לבני-הנעורים על נושא מחיי הארץ.

את הסיפור, בגודל שני גליונות דפוס (35 עמודי פוליו, 48,000 סימנים) לפחות, יש לשלוח בעילום-שם, מועתק במכונת כתיבה, בשלושה תעתיקים, אל: מערכת "דבר לילדים" ת"ד 199, תל-אביב. במעטפה סגורה, אשר תצורף לכתב-היד, ובה יצוינו שם הסופר וכתובתו. המעטפה וכתב-היד יסומנו בציון זהה.

המועד האחרון למשלוח כתב-היד הוא: יום א', כ"ב בטבת תשלח (1 בינואר 1978). הסיפור שייבחר על-ידי ועדת-השופטים יזכה את מחברו ב"פרס יציב". כן יודפס הסיפור ב"דבר לילדים" ומחברו יקבל שכר-סופרים, נוסף על סכום הפרס,